

**ARBETSLIVS- OCH
JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS
UTLÅTANDE 12/2010 rd**

**Berättelse om regeringens åtgärder under år
2009**

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 15 april 2010 berättelsen om regeringens åtgärder under år 2009 (B 5/2010 rd) till grundlagsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ska lämna utlåtande till grundlagsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Kimmo Ruth, arbets- och näringsministeriet
- överdirektör Sakari Karjalainen, undervisnings- och kulturministeriet
- överinspektör Pentti Kananen, social- och hälsovårdsministeriet
- direktör Anneli Leppänen, Arbetshälsoinstitutet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har behandlat berättelsen utifrån de uttalanden som riksdagen godkänt på förslag från utskottet. Ett av dem gäller justitieministeriets, ett finansministeriets och fem social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. Tio av de totalt 17 uttalandena gäller arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde. Utskottet har vissa anmärkningar att anföra mot berättelsen.

Uttalanden som kan strykas

Utskottet anser att de åtgärder som vidtagits med anledning av följande uttalanden har varit tillräckliga eller att uttalandena i övrigt inte längre är aktuella. Därmed kan de strykas i berättelsen.

- *Permanentning av systemet med alterneringsledigheter* RP 77/2007 rd
- *Åtgärder till följd av arbetslivsredogörelsen* SRR 4/2004 rd, punkterna som gäller permanentning av systemet med alterneringsledighet och införande av sjukskrivning på deltid i uttalande 7.

Uttalanden som ska stå kvar

De övriga uttalandena som godkänts på förslag från arbetslivs- och jämställdhetsutskottet är fortfarande behövliga och bör följaktligen stå kvar i berättelsen.

Regeringen anser att följande uttalanden inte ger anledning till några vidare åtgärder. Utskottet är av annan åsikt och menar att uttalandena

fortfarande är behövliga och bör stå kvar i berättelsen.

— *Åtgärder till följd av arbetslivsredogörelsen SRR 4/2004 rd*

När riksdagen 2005 behandlade arbetslivsredogörelsen godkände den på förslag från arbetslivs- och jämställdhetsutskottet sju uttalanden där den förutsatte att regeringen vidtar åtgärder för att utveckla arbetslivet och skyndar på vissa lagstiftningsprojekt. Regeringen anser att av lagstiftningsprojekten i uttalande 7 ger de som gäller alterneringsledighet, partiell sjukdagpenning och utstationerade arbetstagare i Finland inte längre anledning till åtgärder. För alterneringsledighetens och den partiella sjukdagpenningens del är utskottet av samma åsikt. Men de övriga lagstiftningsprojekten äger fortfarande relevans, menar utskottet.

— *Utvecklande av företagshälsovården för lantbruksföretagare RP 132/2006 rd*

Företagshälsovården för lantbruksföretagare har enligt utskottets mening tagit ett stort kliv framåt. Men det gäller att hålla ögonen på hur den från ingången av 2010 permanentade lagstiftningen fungerar och se till att företagshälsovården för lantbruksföretagare faktiskt fungerar.

— *Arbetarskyddsmyndigheternas rätt att få information RP 68/2008 rd*

Arbetarskyddsmyndigheternas informationsrätt har förbättrats i och med att de från början av september 2009 fått rätt att trots sekretessbestämmelserna få för övervakningen nödvändiga uppgifter från skatteförvaltningen och Pensionsmyndighetscentralen. Men för att den svarta ekonomin ska kunna bekämpas effektivare krävs det trots allt att arbetarskyddsmyndigheterna ges bättre möjligheter att få information och att myndighetssamarbetet intensifieras.

Sysselsättningsberättelsen 2009

Enligt 1 kap. 6 § i lagen om offentlig arbetskraftsservice ska arbets- och näringsministeriet årligen som ett komplement till regeringens åtgärdsberättelse lämna en sysselsättningsberättelse, där det redogörs för hur målen för den offentliga arbetskraftsservicen har uppnåtts samt

för arbetskraftsservicens situation och utveckling.

Utskottet menar att 2009 års sysselsättningsberättelse utgör ett utmärkt och utförligt informationspaket om hur sysselsättningssituationen utvecklats och vilka arbetskraftspolitiska åtgärder som vidtagits. Den ger en sammanhållen bild av regeringens sysselsättningspolitik och resultaten av den.

På grund av den världsomspännande ekonomiska krisen var 2009 ett exceptionellt år. Till följd av krisen och den efterföljande recessionen försämrades sysselsättningsläget i början av 2009. Redan under hösten 2008 började ungdomsarbetslösheten och permitteringarna öka i allt snabbare takt. Enligt Statistikcentralen låg arbetslösheten 2009 på 8,2 procent. Arbetskrafts- och näringscentralerna hade i snitt 33 753 unga arbetslösa, medan 70 000–80 000 personer var permitterade.

Aktiverande arbetskraftspolitiska åtgärder

Arbetslösheten ökade kraftigt men trots det lyckades man 2009 inte genom utbildnings- och stödåtgärder få fler arbetslösa placerade i arbete. År 2008 var i genomsnitt 81 700 personer utplacerade genom utbildnings- och stödåtgärder medan motsvarande siffra 2009 var 79 500 personer. I och med att arbetslösheten förvärrades kraftigt sjönk andelen aktiverade arbetslösa. Andelen var ungefär 29 procent 2008 men var nere i 23 procent året därpå. Tack vare extra anslag i 2009 års tilläggsbudgetar kunde de arbetskraftspolitiska åtgärderna intensifieras mot slutet av året.

Av anslaget under momentet för aktiv arbetskraftspolitik förblev ca 30 miljoner euro oanvända 2009. Delvis berodde detta på att anslagsbeslutet lät vänta på sig. Den andra tilläggsbudgeten för 2009 godkändes först i slutet av året och därför kunde aktiva åtgärder inte längre inledas och anslagen utnyttjas fullt ut.

Utskottet menar att regeringens insatser för en aktiv arbetskraftspolitik varit lyckade och nödvändiga men att den gärna kunde ha reagerat kvickare på de snabbt och markant stigande arbetslöshetssiffrorna. För att motverka arbetslös-

hetseffekterna måste de som blir arbetslösa med det snaraste bli föremål för aktiverande åtgärder. Undersökningar visar att arbetslösheten inte behöver vara lång, det räcker med cirka sex månader, för att avsevärt försämra möjligheterna att få jobb på nytt. Utskottet framhåller att såväl budgeteringen av anslagen för aktiv arbetskraftspolitik som verksamheten vid arbetskraftsförvaltningen måste utvecklas för att arbetskraftsförvaltningen i förekommande fall ska kunna ingripa så fort som möjligt och därmed förhindra en utdragen arbetslöshet.

Ungdomsarbetslösheten och arbets- och näringsbyråernas servicekapacitet

I fjol anmälde sig i snitt 33 800 arbetslösa personer under 25 år som arbetslösa arbetssökande på arbets- och näringsbyråerna. Det var 12 000 fler än året innan. Under recessionen har arbetslöshetstiden för ungdomar förlängts. I december 2009 gick 15—19-åringar utan jobb i snitt 10 veckor och 20—24-åringar 13 veckor. Arbetslösheten har i synnerhet drabbat unga män vars arbetslöshetsprocent i mars 2009 var över 29 medan den bland unga kvinnor var 14. Antalet ungdomar som gått arbetslösa oavbrutet i mer än ett år och därmed löper stor risk att slås ut har också ökat markant.

Syftet med samhällsgarantin för unga är att med alla till buds stående medel hjälpa ungdomar under 25 år att komma in på utbildningar och ut i arbetslivet och förhindra att arbetslöshetstiden blir lång samt stödja dem att välja en hållbar arbetskarriär. I arbetskraftsservicen till unga är det angeläget att genast då jobbsökandet börjar bedöma den arbetssökandes servicebehov och senast inom tre månader upprätta en specificerad jobbsökarplan.

I januari—oktober 2009 hade en specificerad jobbsökarplan upprättats för 71,9 procent av dem som gått arbetslösa i mer än tre månader. Under året upprättades en jobbsökarplan för i runt tal 65 500 ungdomar. Den kraftigt ökande ungdomsarbetslösheten och skyldigheten att ge ungdomarna sakkunnig handledning i kombination med produktivetsprogrammets krav på att skära i ordinarie tjänster har satt arbets- och nä-

ringscentralerna på hårt prov. Byråerna uppges med nuvarande personal kunna erbjuda arbetslösa unga en första intervju tid inom två veckor och arbetskraftskonsulenten hinner ta sig an det allra viktigaste med försörjningen som högsta prioritet. På många arbets- och näringscentraler har arbetskraftskonsulenterna ett stort antal unga arbetslösa på sin lott, ibland upp till 500—700, låt vara att situationen förbättrats något från hösten 2009 i och med fler personal.

Utskottet understryker vikten av att stödja unga och nytexaminerade och förhindra att de slås ut. Personlig betjäning som tar hänsyn till de ungas egna premisser är A och O inte minst i servicen till unga arbetslösa, menar utskottet. Personalen på arbets- och näringscentralerna räcker inte alltid till för att ge ungdomarna stöd och handledning. Under 2009 fick byråerna extra personal för viss tid, men kvoten i motiven till statsbudgeten sätter gränser för hur många som får sysselsättas med lönesubvention inom statssektorn.

Utskottet ser det befogade i att anslagen för omkostnader trots budgeten får användas tillfälligt även för personalutgifter, om man därmed kan garantera att skattepengarna används effektivt och för individuell betjäning av unga.

Utbildning och höjd kompetens

De som fortsätter studera efter grundskolan är fortsatt många hos oss. Av de som gick ut grundskolan 2008 fortsatte 51 procent i gymnasium och 42 procent i yrkesutbildning på andra stadiet medan 2 procent fick påbyggnadsundervisning. Sex procent av dem som gick ut grundskolan, 3 600 ungdomar, fortsatte inte studera genast. Merparten av dem som inte fick en utbildningsplats kommer från huvudstadsregionen.

Studiebenägenheten är inte den önskade bland finländska unga som gått ut grundskolan, utan många senarelägger sin studiedebut särskilt efter gymnasiet och antalet som avbryter sin yrkesutbildning på andra stadiet är stort. Av dem som går en yrkesutbildning på andra stadiet klarar endast ca 65 procent studierna inom planerad tid, dvs. tre år. Gymnasiet slutförs av närapå 90

procent, men endast ca 40 procent får en studieplats omedelbart efter studentskrivningarna, trots att nybörjarplatserna är fler än antalet nya studenter. Tusentals unga går miste om en yrkesutbildning för att de avbryter sina studier eller inte får en studieplats.

De utbildningspolitiska knäckfrågor som Finland enligt utskottets mening framför allt måste ta ställning till är hur unga utan någon som helst yrkesutbildning ska studieaktiveras, hur antalet unga som avbryter sina studier ska fås att minska och hur övergången från en utbildning till nästa ska kunna snabbas upp. De frågorna kan bäst lösas om man fokuserar på att bättre förutse vilka yrkesutbildningar som behövs, utveckla yrkesvalet och förbättra utbildningskvaliteten genom att satsa stort på studiehandledning och genom att göra det lättare att komma in på högskolor.

Utskottet menar att yrkesväglednings- och yrkesplaneringstjänster bör inriktas mer än nu även på grundskolelever och unga som gått ut grundskolan.

Utskottet påpekar att grundskolan är avklarad i 15–16-årsåldern. De unga ställs då inför en helt ny situation då de tvingas fatta stora beslut. En del måste flytta bort hemifrån till annan ort för att studera. Särskilt de som ska gå en yrkesutbildning hamnar dessutom i en helt ny inlärningsmiljö. För att ungdomar ska ha större framgång i sina studier är det viktigt att man i yrkeskolor och gymnasier satsar avsevärt mer på åtgärder som hjälper de unga att klara övergångsfasen och hantera sitt liv, på studiehandledning och även på samarbete mellan hem och skola. Regional balans är något som även bör vägas in när yrkesutbildningen läggs upp.

Utskottet känner stor oro särskilt för de unga som blir utan yrkesutbildning. Dessa unga löper en mycket stor risk att bli utslagna och för gott ställas utanför arbetsmarknaden och samhället. Alla unga måste i enlighet med samhällsgarantin antingen få ett jobb eller en studieplats eller så bör deras arbetsfärdigheter stödjas på annat sätt. Utskottet understryker att samhället inte har råd att förlora en enda ung människa. De allt mindre åldersklasserna bör i sin helhet omfattas

av utbildning, verkstadsverksamhet, läroavtalsutbildning eller andra liknande åtgärder.

Bättre expertkompetens

I sysselsättningsberättelsen ger regeringen en bred och allsidig bild av utbildningssystemet samt redogör för vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra och upprätthålla arbetskraftens kompetens och hur utbildningen påverkar sysselsättningen. Det här är viktigt, menar utskottet. Om Finland ska stå sig i konkurrensen måste kompetensen utvecklas och upprätthållas. Utskottet poängterar att det gäller att effektivt upprätthålla och utveckla kompetensen också hos dem som har ett jobb.

Åtgärder behövs särskilt för att utveckla och upprätthålla spetskompetensen under de närmaste åren. Det tar många år efter en universitetsexamen att bli expert och expertrollen stärks under arbetskarriärens lopp. I och med att de stora årskullarna går i pension finns faran att den kunskap som byggts upp under en lång räckvidd inte kan överföras till unga experter i början av sin karriär.

Beredskap måste byggas upp för att ersätta det kunniga folk som ännu är med i arbetslivet och särskilda, tillräckligt långa utvecklingsprogram läggs upp för framtidens expertis. En del stora företag lär redan ha inlett utvecklingsprogram av det här slaget, och vissa företag har även gått in för över- eller dubbelrekrytering för att unga experter ska hinna tillägna sig viktig kunskap innan erfarna anställda går i pension. Också små och medelstora företag måste beredas bättre möjligheter att rekrytera erfarna experter, menar utskottet.

Arbetslösas arbetsförmåga måste upprätthållas

Företagshälsan har till uppgift att främja de anställdas hälsa och arbets- och funktionsförmåga. Det är företagshälsovården som svarar för primärvården för folk i arbetsför ålder. Omkring 93 procent av löntagarna omfattas av företagshälsovården. Även permitterade kan anlita företagshälsovårdstjänster som arbetsgivaren ordnat.

Arbetslösa och andra utanför arbetslivet omfattas däremot inte av företagshälsovården. Gjorda undersökningar visar att arbetslösa och personer med korta anställningar har sämre hälsa än andra yrkesaktiva och sämre tillgång till hälsovårdstjänster än personer med rätt till företagshälsovård.

Arbetshälsoinstitutet har inlett ett projekt i Kuopio där klienten får en remiss t.ex. från arbets- och näringscentralen, socialbyrå eller den kompletterande arbetsmarknaden till en företagshälsovårdare på hälsovårdscentralen för en hälsoträff. Där kartläggs hans eller hennes arbets- och funktionsförmåga genom bl.a. enkäter och intervjuer och ges råd hur hälsan och arbetsförmågan kan upprätthållas. Det viktiga är att arbetskraftsmyndigheten, primärvården och den kommunala företagshälsovårdsenheten samarbetar intimt. Det blir lättare för en arbetslös att få jobb om man i ett tidigt skede tar tag i faktorer som försämrar eller hotar hans eller hennes arbetsförmåga och anknytande jobbhinder samt ser till att han eller hon får tillgång till hälsovårdstjänster. Särskilt viktigt är det att hänvisa unga som slutfört sina studier men ännu inte fått in en fot på arbetsmarknaden till företagshälsovården för råd, för det kunde underlätta för dem

att få jobb. Erfarenheterna av försöket har varit positiva.

Det är angeläget att vidareutveckla företagshälsovården för att alla som hör till arbetskraften ska ha rätt till samma högkvalitativa, adekvata tjänster och att tjänsteutnyttjandet inte begränsas av regional tillhörighet eller socioekonomisk status.

Arbetslivskvalitet

Sysselsättningsberättelsen nämner inte explicit en god och säker arbetsmiljö. Men en god och fungerande arbetsmiljö inverkar trots allt på människans hälsa och arbetsförmåga och har rentav en viss effekt på benägenheten att fortsätta jobba, dvs. förlänger arbetsskarriären. Arbetsförhållandena och arbetslivskvaliteten är något som bör vägas in när man tittar på faktorer som påverkar sysselsättningen såväl under låg- som högkonjunkturer, understryker utskottet.

Utlåtande

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att grundlagsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors den 16 juni 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Arto Satonen /saml
vordf. Jukka Gustafsson /sd (delvis)
medl. Anna-Maja Henriksson /sv
Arja Karhuvaara /saml
Johanna Karimäki /gröna
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vänst
Jari Larikka /saml

Markus Mustajärvi /vänst
Paula Sihto /cent
Katja Taimela /sd
Tarja Tallqvist /kd
Kimmo Tiilikainen /cent
Jyrki Yrttiaho /vänst
ers. Petri Pihlajaniemi /saml (delvis).

Sekreterare var

konsultativ tjänsteman Marjaana
Kinnunen.